

KÖRFEZ'DE ABD VE ASYA ÇEKİŞMESİ: OPEC KARARLARI VE DEĞİŞEN ENERJİ DENKLEMİ

“

Enerji fiyatlarındaki dalgalanmalar ve bunun sonucunda ortaya çıkacak yeni fiyatlanmalarda küresel petrol arzında kritik öneme sahip Suudi Arabistan, BAE ve Kuveyt gibi Körfez ülkelerinin aldıkları kararların büyük etkisi olmaktadır. Bu ülkelerin enerji kaynakları üzerindeki hâkim pozisyonunu dikkate aldığımızda bu etkinin ve bu etki üzerinde alternatif küresel aktörlerin çekişmesinin ortaya çıkması doğaldır.

”

DOÇ. DR. İSMAİL NUMAN TELCI

Başkan Yardımcısı ORSAM

Küresel jeopolitik üzerinde son dönemlerde etkili olan en büyük faktörlerden bir tanesi de enerji piyasasındaki dalgalanmalardır. Hâlihazırda Rusya'nın Ukrayna'yı işgali ile birlikte küresel enerji krizi ortaya çıkmış ve bu şartlar altında petrol ve doğal gaz gibi ve bunun dışındaki enerji çeşitlerinin üreticileri ülkelerin siyasi tercihleri, küresel jeopolitiğin yeni parametrelerinin şekillenmesini beraberinde getirmişti. Dolayısıyla sadece küresel aktörler değil bu konuda oluşturu-

lanan uluslararası platformlar ile örgütler de Ukrayna işgalinin getirdiği yeni dinamikler çerçevesinde bir önceki kararlarını ve politikalarını yeniden gözden geçirme durumunda kaldılar.

Nitekim son dönemde bu çerçevede yaşanan önemli gelişmelerden bir tanesi de Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) ülkelerinin aldığı karar oldu. En büyük ham petrol üreticilerinden olan Körfez monarşileri Suudi Arabistan, BAE ve Kuveyt'in yanında Irak, Cezayir gibi diğer OPEC üyeleri ve bunların yanında da Umman ve Rusya gibi OPEC+ (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü dışındaki bazı üyeler) üye-

leri petrol üretimini günlük üretim bazında 2023 yılı sonuna kadar 1 milyon varilden daha fazla azaltma kararı aldılar. Bu çerçevede Irak 200 bin varilin üzerinde, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) 140 bin varilin üzerinde, Kuveyt 120 bin varilin üzerinde ve Kazakistan, Cezayir, Umman ve Gabon gibi ülkelerde belirli sayıda günlük üretimlerinden kesinti yapacaklar. Bu azaltma ve kesinti kararları üye ülkeler arasındaki yoğun müzakereler ve uluslararası ortamda süregelen tartışmalar sonrasında alınmış ve hâlen siyasi etkileri belirli oranda devam etmektedir.

Görüldüğü gibi enerji fiyatlarındaki dalgalanmalar ve bunun sonucunda ortaya çıkacak yeni fiyatlanmalarda küresel petrol arzında kritik öneme sahip Suudi Arabistan, BAE ve Kuveyt gibi Körfez ülkelerinin aldıkları kararların büyük etkisi olmaktadır.

Bu ülkelerin enerji kaynakları üzerindeki hâkim pozisyonunu dikkate aldığımızda bu etkinin ve bu etki üzerinde alternatif küresel aktörlerin çekişmesinin ortaya çıkması doğaldır. Bu kararlar her ne kadar söz konusu ülkelerin ekonomi politikaları ve küresel enerji piyasaları ile ilgili gözükse de ABD ile bazı Körfez ülkeleri arasında yaşanan gerilimler, Çin'in Ortadoğu bölgesine yönelik artan ilgisi ve İran ile Suudi Arabistan ve BAE arasında yaşanan yumuşama gibi konulardan da bağımsız okunamayacaktır. Dolayısıyla basit bir enerji meselesinden ziyade farklı boyutları ve alternatif aktörler arasındaki çekişmeyi yansıtan bir süreç olarak değerlendirilebilir.

“

Ukrayna savaşı ile birlikte birçok yaptırıma maruz kalan Moskova, küresel petrol fiyatlarının artışından olumlu etkilenecektir. Diğer bir ifadeyle enerji konusundaki genel itibarıyla OPEC kararı ve özel itibarıyla Körfez ülkelerinin bu sürece yaklaşım biçimleri bu ülkeler ile geleneksel müttefikleri ABD arasındaki ilişkilerde belirli bir soğuma meydana getirdiği yapılan açıklamalardan anlaşılmaktadır.

”

Bunun yanında kararın olumsuz etkileyeceği ülkelerin başında ise Amerika Birleşik Devletleri (ABD) gelmektedir. ABD, hem kararın kendi ekonomisine olası olumsuz etkilerinden hem Rusya'nın bu karardan kazançlı çıkacak olmasından hem de Suudi Arabistan'ın Washington'dan bağımsız böylesi bir karar alıyor oluşundan dolayı Riyad yönetimine tepki göstermiştir. Öte yandan Rusya ise karardan olumlu etkilenecek ülkelerin başında gelmektedir. Ukrayna savaşı ile birlikte birçok yaptırıma maruz kalan Moskova, küresel petrol fiyatlarının artışından olum-

lu etkilenecektir. Diğer bir ifadeyle enerji konusundaki genel itibarıyla OPEC kararı ve özel itibarıyla Körfez ülkelerinin bu sürece yaklaşım biçimleri bu ülkeler ile geleneksel müttefiki ABD arasındaki ilişkilerde belirli bir soğuma meydana getirdiği yapılan açıklamalardan anlaşılmaktadır. Her ne kadar bu durum ikili ilişkileri henüz tamamıyla bozma seviyesine ulaşmasa da son dönemde özellikle ABD ile BAE ve Suudi Arabistan arasındaki ilişkilerde iyileşme du-

rumu hâlen gözlenmediği gibi ikili ilişkilerdeki olumlu ivme yakalanmamıştır.

KARARA YÖNELİK TEPKİLER

OPEC'in söz konusu kararının ardından Rusya'nın Enerji İşlerinden Sorumlu Başbakan Yardımcısı Alexander Novak, bu kararın 2023 yılı sonuna kadar, yani ilk etapta 7-8 aylık

bir periyotta daha devam edeceğini doğruladı. Kararın OPEC üyesi ülkelerin gönüllü bir kesintisi olduğu Moskova yönetimi tarafından özellikle vurgulanırken, bu durum küresel petrol arzında söz sahibi olan ülkelerin arasındaki zımnî bir oydışmayı da yansıttığı söylenebilir. Nitekim benzer bir durum geçtiğimiz yıl da yaşanmış, büyük petrol üreticilerini içeren OPEC+ ülkeleri 2022 Ekim ayında günlük üretim bazında 2 milyon varillik bir kesintiye gitmişti. Bütün bu gelişmelerin en ivedi sonuçları arasında ham petrol fiyatlarının 85 dolarlar seviyesine tekrardan yükselerek

kısa dönemde %5'lik bir artış göstermesi olmuştu. Yani OPEC kararlarının enerji piyasasına direkt etkisi görülebilmekte ve bu nedenle ABD gibi batılı ülkeler bu kararlar üzerinde etki sahibi olmak istemektedir. ABD gibi ülkelere ise petrol fiyatlarının yükselmesine karşı açıklamalar geldi. Son dönemlerde ABD ekonomisi ile ilgili kararların merkezinde yer alan Hazine Bakanı Janet Yellen, OPEC+ üretim kesintisi kararının devam ettirilmesinin ve ek kesinti kararlarının alınmasının yapıcı bir adım olmadığını ifade eden açıklamalar yaptı. ABD'nin söz konusu karara ilişkin tepkilerinin arkasında, bu kararın ABD'deki enflasyonu tetikleyebileceği ve temel anlamda ABD ekonomisine zarar verebileceği ile ilgilidir. ABD, özellikle geleneksel müttefikleri Riyad ile Abu Dabi'nin bu şekilde adım atmasını kendi ekonomik çıkarlarını ve siyasi pozisyonunu riske atma arayışı olarak değerlendirmiş ve bu nedenle sert tepki göstermiştir.

Washington uzun süredir petrol üretiminde kesintiye gidilmemesini vurgulayan ve fiyatların artmamasını önceleyen bir tutum içerisindeydi. Öyle ki ABD Başkanı Joe Biden 2022'de Suudi Arabistan'a bir ziyaret düzenleyerek petrol arzının artırılmasını istemiş ancak velayet prensten bu konuda olumlu bir geri dönüş alamamıştı. Suudi Arabistan'ın yine benzer bir karar alması Washington-Riyad hattındaki sorunun petrol arzının çok daha ötesinde olduğunu akıllara getirmektedir. Öte yandan Suudi Arabistan'ın Washington'un taleplerine rağmen kendi kararlarını almadaki ısrarcı tutumu, Biden yönetimi ile birlikte ABD'nin Or-

tadoğu'daki müttefikleri üzerindeki ağırlığının geriliyor olabileceğini göstermektedir. Yönetime geldiği andan itibaren Donald Trump döneminde Suudi Arabistan ve BAE ile yaşanan bahar havasını tersine çevireceğinin sinyallerini veren ve daha çok Katar ile ittifak ilişkilerini güçlendiren Biden yönetimindeki ABD, Ukrayna işgali ile BAE-Suudi Arabistan ittifakına fazlasıyla ihtiyaç duymasına rağmen bu defa söz konusu aktörler Biden yönetimine eylemleri ile tepkisini göstermiştir.

Böyle bir amaç resmî olarak ifade edilmese de petrol üreticilerinin aldıkları bu kesinti kararları petrol fiyatlarını artırarak Rusya'nın savaş girişimlerine ve kapasitesini genişletmesine önayak olacaktır. Bu da aynı zamanda zımnî olarak Körfez ülkelerinin ABD ile ilişkilerinde sorunlu dönemleri beraberinde getirebilecek ve ikili ilişkilerdeki sorunları derinleştirebilecektir.

KARARIN KÜRESEL PİYASALAR AÇISINDAN SONUÇLARI

Küresel petrol piyasası ile ilgili alınan kararlar sonrasında belirli sonuçlara varılabilir. İlk olarak bu kesintilere gönüllü olarak gidilmesinin ifade edilmesi, büyük petrol üreticisi ülkeler arasında petrolün değerini ileride de koruyacağına ve ileride daha yüksek fiyatlardan şimdi sahip olunan petrolü satma yönündeki iradeleri anlaşılmakta-

dır. Geçtiğimiz dönemlerde 140 dolar seviyelerine kadar yükselen petrol fiyatlarının tekrardan yükselmesi, Körfez ülkeleri ve Rusya başta olmak üzere bütün üreticilerin faydasına olan bir durum olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla burada bir oydaşma olduğu görülmektedir. Aynı zamanda Rusya'nın petrolünü yaptırımlardan dolayı çeşitli alıcılara satamaması, Çin'in Rusya'dan petrol talebini artırmıştır. Bu çerçevede enerji güvenliği endişesi itibarıyla bu endişeyi sonlandırmak amacıyla Rusya, Çin, Suudi Arabistan gibi Batı dışı küresel aktörlerin arasında bir uyum oluşabileceği de ifade edilebilir. Bu ihtimal her ne kadar zayıf olsa da söz konusu aktörlerin mantıksal ölçütlerde zaman zaman bir araya gelebildiğine şahit olunmuştur.

Buradan çıkarılabilecek bir ikinci sonuç ise Rusya'nın Ukrayna'daki işgal çabalarına ve kapasitesine, petrol üreticisi ülkelerin zımni destek verdiğidir. Şöyle ki, Şubat 2022'den bu yana Rusya'ya büyük ekonomik ve mali yaptırımlar hayata geçiren ABD başta olmak üzere batılı ülkelerin en büyük hedeflerinden birisi, enerji fiyatlarının düşürülmesi ve Rusya'nın savaş çabalarına daha fazla mali kaynak ayıramamasıydı. Fakat başta Körfez ülkeleri gibi bü-

yük petrol üreticilerinin ABD ile ikili ve bölgesel ilişkilerinde yaşadıkları sorunlar bu politikaların hayata geçirilmesini temelden sorunlu hâle getirdi. Dolayısıyla burada, böyle bir amaç resmî olarak ifade edilmese de petrol üreticilerinin aldıkları bu kesinti kararları petrol fiyatlarını artırarak Rusya'nın savaş girişimlerine ve kapasitesini genişletmesine önayak olacaktır. Bu da aynı zamanda zımni olarak Körfez ülkelerinin ABD ile ilişkilerinde sorunlu dönemleri beraberinde getirebilecek ve ikili ilişkilerdeki sorunları derinleştirebilecektir.

Buradan çıkarılabilecek bir diğer sonuç ise ABD'de enflasyonun artabileceği ihtimali ve ABD ile Körfez ülkeleri arasındaki ilişkilerde yaşanabilecek değişimlerdir. Hâlihazırda ABD hazine bakanının yaptığı açıklamalar ve küresel enflasyonist baskının olduğu ortamda artan petrol fiyatları ABD'nin de bu gelişmeden olumsuz etkilenmesini beraberinde getirecektir. Küresel bir problem olmasının yanında ABD'de de aynı zamanda bir iç politika ve finans sorununa dönüşen

enflasyon meselesi, ABD'nin yakın dönemde karşılaştığı en ciddi meydan okumalardan birisi olarak değerlendirilmektedir.

“

Burada önemli bir nokta özellikle Çin gibi alternatif küresel güçler ile birlikte çeşitli mali, ekonomik ve ticari plan ve programlar üzerinde çalışan Körfez ülkeleri de-dolarizasyon süreçlerine katkı vermekte ve bir bakıma ABD'ye alternatifsiz olmadıklarını göstermek istemektedirler.

”

ABD vergi mükelleflerinin karşılaşılabileceği ekstra maliyetler ise, ABD'li siyasetçileri dış politikada daha agresif tutumlar almaya itebilir ve enerji konularındaki yaptırımlarını daha keskin bir hâle getirmelerini de beraberinde getirebilir. Aynı zamanda ABD ile Körfez ülkeleri ve diğer Asya, Afrika, Latin Amerika ülkeleri gibi ülkeler arasındaki bir bü-

yük sorun da OPEC kararları neticesinde tetiklenebilir. Bu sorun da de-dolarizasyon olarak ifade edilebilecek olan, doların küresel bir para birimi olarak kullanımının ve sirkülasyonunun kasıtlı bir şekilde azaltılmasını, dolayısıyla hâkimiyetinin sınırlandırılmasını ve zedelenmesini içermektedir. Bu durum küresel anlamda ticaret piyasasında doların hâkim gücünü sarsacak bir adım olarak değerlendirilebilir. Her ne kadar Körfez ülkeleri güvenlik ve savunma işbirliği konusunda sorunlar yaşıyor olsalar da yakın gelecekte ABD ile çalışmaya devam edeceklerdir. Fakat burada önemli bir nokta özellikle Çin gibi alternatif küresel güçler ile birlikte çeşitli mali, ekonomik ve ticari plan ve programlar üzerinde çalışan Körfez ülkeleri de-dolarizasyon süreçlerine katkı vermekte ve bir bakıma ABD'ye alternatifsiz olmadıklarını göstermek istemektedirler. Bu çerçevede hem petrol üretiminin kesintiye uğratılarak ABD ekonomisinin zarara uğratılması ihtimali, hem de belirli enerji ticaretinin kısıtlı bir şekilde de olsa dolar-dışı karşılıklı yerel para birimleri ile gerçekleştirilebilme ihtimali bu mesele- nin önemli

sonuçlarından birisini oluşturmaktadır.

Sonuç olarak, petrol üretiminde kesintiye gidilmesi kararları bir süredir devam eden ABD-sonrası döneme geçiş denemelerinin bir devamı olarak okunabilecektir. Ortadoğu merkezli bakıldığında Körfez ülkelerinin, Çin, Rusya, Hindistan, Japonya, Güney Kore, Brezilya gibi alternatif küresel ve bölgesel güçlerle ilişkilerini uzun dönemdir siyasi, ekonomik ve askerî alana taşımaları ve konsolide etmeleri de bu ABD sonrası sürecine geçişin denemelerini yansıtmaktaydı. Hatta son dönemlerde bu çerçevede Suudi Arabistan, Şangay İşbirliği Örgütüne diyalog partneri olarak katılmış ve BRICS'e (*Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika Cumhuriyeti ekonomileri - Brasil, Russia, India, China, South Africa*) katılmak için de birtakım görüşmelerin olduğu ifade edilmişti. Bu gelişmelerde tamamıyla bir uzun dönem stratejisini yansıtmaya da, Suudi Arabistan'ın alternatifsiz olmadığını gösterebilecek gelişmeler olarak okunabilir. Bu sürecin en önemli unsurlarından birisi ise ABD'nin ağırlığının azaldığı bir Ortadoğu'da, Çin ve Rusya gibi yeni aktörlerin nüfuzunun kade-

meli olarak artışıdır. Bu durum özellikle ABD'de Joe Biden'ın başkanlığı sonrasında daha net bir şekilde ortaya çıkarken bu süreci fırsata çevirme çabasındaki Pekin ve Moskova, Ortadoğu ve özellikle Körfez ülkeleri ile ekonomik, ticari ve enerji alanındaki ilişkilerini geliştirme ve çeşitlendirme yönünde adımlar atmaktadırlar.

Dolayısıyla temelde bu kararların ileriki dönemlerde de devam edebileceği ve özellikle bölgede güçlenmiş liderler olan Suudi Arabistan Başbakanı ve Velihaht Prensi Muhammed bin Selman, BAE Devlet Başkanı Muhammed bin Zayid, Katar Emiri Tamim bin Hamed gibi isimlerin küresel güçlere alternatifsiz olmadıklarını göstermek istedikleri ifade edilebilmektedir. Bu ülkelerin ilgili enerji politikalarını "siyasallaştırmadıklarını" her fırsatta ifadeleri, ilgili enerji kararlarının sadece küresel enerji piyasalarının gidişatını dikkate alarak aldıklarını vurgulamaları da yakın gelecekte ABD ile çalışmaya devam edeceklerini fakat küresel konjonktürün onlara sağladığı siyasi, ekonomik ve mali fırsatları da kaçırmak istemediklerini temel olarak göstermektedir. ■

